

Module- 1

Introduction & Professional Aspect of Counseling

समुपदेशन परिचय आणि व्यावसायिक पैलू

प्राध्यापक डॉ. भरत नाईक

1.1) Introduction (प्रस्तावना)

A) Definition of Counseling (समुपदेशन व्याख्या)

B) Guidance (मार्गदर्शन)

C) Psychotherapy (मानसोपचार)

1.2) Current trends in 21st Century (21 व्या शतकातील सध्याचे विचारप्रवाह)

A) Dealing with Violence, Trauma & Crises (हिंसा (हिंसाचार), आघात आणि संकटाचा सामना)

B) The challenge of Managed care (काळजी केंद्रापुढील आव्हान)

C) Promoting Wellness स्वस्थतेचे संवर्धन (कल्याण प्रोत्साहन)

D) Concern for social Justice & Advocacy (सामाजिक न्यायाचा दृष्टीकोण)

E) Greater Emphasis on Technology (तंत्रज्ञानाच्या वापरावरील जोर)

1.3) Professional Aspect of Counseling (समुपदेशनचे व्यावसायिक पैलू)

A) Inspection (तपासणी)

B) Registration (नोंदणी)

C) Certification (प्रमाणपत्र)

D) Licensing (परवाना/ परवाने)

1.1 प्रस्तावना (Introduction):-

इतरांचे म्हणणे ऐकून समस्या समाधान साधण्यासाठी मदत करणारे समुपदेशक आज सर्वच ठिकाणी आढळतात. गेली अनेक वर्षे 'समुपदेशक' या शब्दाचा गैरवापर होताना दिसतो. व्यावसायिक जगामध्ये आपल्या उत्पादनाच्या विक्रीकरिता असे समुपदेशक नियुक्त केले जातात. जसे अर्थविषयक समुपदेशक, रंगसंगती समन्वय समुपदेशक, पेस्ट कंट्रोल समुपदेशक असे समुपदेशक हे बसून सल्ले देणारे वस्तूच्या विक्री करणाऱ्या व्यक्ती असतात.

A) Definition of Counseling (व्याख्या):-

मार्गदर्शन चळवळीमधून समुपदेशनाचे क्षेत्र हे व्यावसायिक क्षेत्र म्हणून नावारूपास आले. तथापि, सध्याचे व्यावसायिक समुपदेशन, चिकित्सालयीन सराव तज्ञांकडून केले जाते. ज्याचा भर हा वाढ, स्वस्थता आणि मानसिक आजारांच्या निराकरणावर आहे. परिणामी, समुपदेशन समजून घेण्याकरिता सर्वप्रथम मार्गदर्शन आणि मानसोपचार समजून घेणे अपरिहार्य ठरेल.

B) Guidance (मार्गदर्शन):-

आपल्या जीवनावर परिणाम करणाऱ्या महत्त्वाच्या निवडी करण्याकरिता व्यक्तींना मदत करण्याची प्रक्रिया म्हणजे मार्गदर्शन होय. समुपदेशन व मार्गदर्शन या दोन्हीमध्ये भेद आहे. पहिला महत्त्वाचा भेद म्हणजे व्यक्तीला तिच्या दृष्टीने सर्वाधिक महत्त्वाच्या निर्णयांची निवड करण्यावर मार्गदर्शनाचा भर असतो. याउलट, समुपदेशन व्यक्तीला स्वतःमध्ये बदल घडविण्यासाठी मदत करते. पूर्वी मार्गदर्शन हे शाळांमधून व्हायचे. जेथे एखादी व्यक्ती विद्यार्थ्यांना अभ्यासक्रम, शिक्षणक्रम निवडीच्या निर्णयांकरिता मदत करीत असे. या नात्यांमध्ये समानतेचा अभाव असल्याने अल्प अनुभवी व्यक्तीस जीवनाची दिशा शोधण्याकरिता याचा फायदा होत होता. मुलांना पालकांकडून, धार्मिक नेते, प्रशिक्षक यांचेकडूनही मार्गदर्शन होई. परिणामी, मुलांना त्यांना स्वतःविषयी व सभोवतालच्या परिवेशाविषयी आकलन होत असे. हे मार्गदर्शन सर्वच वयोगटांमधील व्यक्तींना जीवनाच्या कोणत्याही टप्प्यावर उपयोगी पडत असे. तरीही असे मार्गदर्शन हे व्यावसायिक समुपदेशकाकडून दिल्या जाणाऱ्या एकूण सेवांपैकी एखादा भागच आहे.

C) Psychotherapy (मानसोपचार):-

मानसोपचार व्यक्तीच्या आंतरिक, मानसिक, व्यक्तिगत गोष्टी आणि संघर्षाशी संबंधित गंभीर समस्यांवर लक्ष केंद्रित करते. निरोगी अवस्थेकरिता हव्या असणाऱ्या क्षमतांच्या पुनःप्राप्तीशी मानसोपचाराचा संबंध येतो. विश्लेषणावर आधारित मानसोपचार

- वर्तमानाऐवजी भूतकाळावर.
- बदलाऐवजी अंतर्दृष्टीवर.
- उपचारकर्त्याशी अलिप्ततेवर.
- उपचारकर्ता तज्ञाच्या भूमिकेत असतो.

यावर अधिक भर देतात. मानसोपचार हा दीर्घकालीन संबंध (20 ते 40) बैठका अथवा (6 महिने ते 2 वर्षे) असल्याने रचनात्मक बदलावर अधिक लक्ष केंद्रित करतो. मानसोपचार मनोरुग्णालयामधून तसेच समुदाय केंद्रामधून सुद्धा पुरवले जातात.

सध्या मानसोपचार आणि समुपदेशनामधील भेद अस्पष्ट झाला आहे. समुपदेशनातील काही सिद्धांत उपचारांमध्ये देखील वापरले जातात. परिणामी समुपदेशनातील आणि मानसोपचारामधील प्रक्रिया ही सारखीच असल्याचे दिसते.

Counseling (समुपदेशन):-

American Counselling Association (ACA) नुसार स्वस्थता, व्यक्तिगत वाढ, व्यावसायिक विकास, तसेच विकृती निदानाच्या उद्देशाने निर्मित बोधनिक, भावनिक, वार्तनिक तत्त्वे अथवा सुव्यवस्थित आंतरनिरसनाच्या माध्यमातून मानसिक आरोग्य, मानसशास्त्रीय किंवा मानवी विकासांच्या तत्त्वांचे उपयोजन करणे म्हणजे समुपदेशन होय.

वरील व्याख्येमध्ये काही महत्त्वाच्या संकल्पनांचा अंतर्भाव होतो.

- 1) समुपदेशन स्वस्थता, व्यक्तिगत वाढ, व्यावसायिक आणि विकृतीजन्य घटक यांच्याशी संबंधित आहे. याचाच अर्थ व्यक्ती अंतर्गत, आंतरवैयक्तिक तसेच समायोजनाच्या क्षेत्रांमध्ये जेथे नातेसंबंधाचा समावेश होतो. तेथे समुपदेशक कार्यरत असतात.
- 2) ज्या व्यक्ती चांगल्या तऱ्हेने कार्यरत आहेत. परंतु ज्यांना काही गंभीर समस्यांचा सामना करावा लागतोय अशांनाच समुपदेशन केले जाते. समुपदेशन विविध व्यक्तींच्या गरजांच्या पूर्तीसाठी कार्यरत असते. समुपदेशनार्थीला एखाद्या परिस्थितीमध्ये मदतीची गरज असते. त्याच्या समस्या निराकरणासाठी अल्पकालीन आंतरनिरसनाची आवश्यकता असते.
- 3) समुपदेशन हे सिद्धांतावर आधारित आहे. समुपदेशक बोधनिक, भावनिक, वार्तनिक अशा विविध सैद्धांतिक तत्त्वांचा वापर करतात.
- 4) समुपदेशन ही एक वैकासिक प्रक्रिया आहे. समुपदेशक समुपदेशनार्थीच्या ध्येयांवर लक्ष पुरवतो. अशा तऱ्हेने समुपदेशनामध्ये निवड आणि बदल या दोन्हींचा समावेश होतो.

ACA ने समुपदेशना करिता उपलब्ध असणारी विविध क्षेत्रे स्पष्ट केली आहेत. यामध्ये शाळा, महाविद्यालय, मानसिक आरोग्य, पुनर्वसन, वार्धक्य, वयसनाधीनता, करियर यासारख्या क्षेत्रांचा समावेश होतो.

1.2) Current Trends in the 21st Century (एकविसाव्या शतकातील सध्याचे विचार प्रवाह):-

2002 साल हे समुपदेशनाचे व्यवसाय म्हणून नावारूपास येण्याचे अमृतमहोत्सवी वर्ष होते. 21 शतक हे बदलाचे शतक असल्याने व्यक्तीच्या बदलत्या गरजा समाजाचे बदलते स्वरूप या अनुषंगाने निर्माण होणाऱ्या समस्या, मुद्देनुरूप समुपदेशनाचे स्वरूप बदलत गेले. स्त्री-पुरुषांच्या बदलत्या भूमिका, प्रसारमाध्यमांमधील सुधारणा, (नाविण्य) गरिबी, निराधार व्यक्ती, आघात किंवा धक्यातून जाणाऱ्या व्यक्ती, एकाकीपणा, वयस्कता, या व इतर मुद्द्यांकडे समुपदेशनाचे अवधान खेचले गेले. या शतकामधील सर्वात धोकादायक घटक म्हणून हिंसाचार, आघात, पेचप्रसंग, स्वस्थता, सामाजिक न्याय, तंत्रज्ञान, नेतृत्व आणि ओळख यांचा उल्लेख करावा लागेल.

A) Dealing with Violence, Trauma and Crises (हिंसाचार आघात आणि त्रेच प्रसंगांचा सामना):-

संघर्ष हा सामाजिक व्यवस्थेचा एक भाग आहे. आपल्या ध्येयपूर्तीमध्ये अथवा गरजांच्या पूर्तीमध्ये इतरांकडून अडथळे निर्माण केले जात आहेत. असे जेव्हा व्यक्तीचे संवेदन घडते तेव्हा संघर्षाची निर्मिती होते. तर जेव्हा दोन किंवा अधिक पक्ष (गट) संघर्षाचे संवेदन जिकणे अथवा हरणे या स्वरूपात करतात. तेव्हा हिंसाचाराची (violence) निर्मिती होते. 1990 मध्ये US मधील शाळेमधील गोळीबार आणि ओकला होमा शहरांमधील बॉम्बस्फोटाच्या घटनेनंतर अमेरिकन प्रशासनाने संघर्ष आणि सुरक्षिततेचा विचार प्रतिबंध आणि उपचाराच्या दृष्टीने करण्यास सुरुवात केली. WTC, पेंटागॉनवरील अलकायद्याने केलेला विमान हल्ला, हुरेकेन कटरीना वादळ, इराकचे युद्ध या इतर हिंसक घटनांमुळे आपत्कालीन परिस्थितीला सामोरे जात असताना सक्रिय आणि नवीन दृष्टीने समुपदेशनाचा वापर कसा करता येईल याचा विचार केला गेला. या नवीन दृष्टिकोनांचा भर व्यावहारिक तसेच कृतिशीलतेवर होता. यानुसार पेचप्रसंग आराखडा

कार्यपद्धतीची तंत्रे जी लहान मुलांपासून ते वयोवृद्धांपर्यंत वापरता येणाऱ्या तंत्राची निर्मिती झाली. याच्या परिणाम स्वरूपी बाधित व्यक्तींना मानसिक सेवा सुविधा आणि आधार पुरविणे शक्य होईल.

आघाताच्या परिणामस्वरूपी निर्माण झालेला तणाव, तसेच Acute Stress Disorder (तीव्र ताणात्मक विकृती ASD) व Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD-आघातपश्चात ताण विकृती) यांच्या उपचारांवर सध्या अधिक लक्ष पुरविले जात आहे. या दोहोंची निर्मिती ही प्रत्यक्ष अथवा काल्पनिक भीतीदायक, इजेच्या संवेदनेमुळे होत असते. या घटनांमध्ये शारीरिक शोषण, नैसर्गिक प्रकोप, अपघात, युद्ध सदृश्य परिस्थिती यांचा समावेश होतो. PTSD च्या तुलनेत ASD ची निर्मिती आणि समाधान लवकर होते. ASD आणि PTSD रुणांकरिता कार्यरत असणाऱ्या समुपदेशकांना विशेष प्रशिक्षणाची आवश्यकता असते. कारण तणावाची स्थिती आघातानंतर कित्येक दिवस उपस्थित राहू शकते. परिणामी, दीर्घकालीन समुपदेशनाची गरज भासते.

B) The Challenge of Managed Care (काळजी केंद्रापुढील आव्हान):-

काळजी अथवा सेवा केंद्रांमध्ये व्यावसायिक मानसिक आरोग्य तज्ञ व तृतीय पक्ष (Third Party) यांमधील कराराचा समावेश होतो. काळजी केंद्र ही प्रथम पक्ष रुग्ण असते. याची काळजी आणि उपचारासाठी कार्यरत असतात. 21 व्या शतकात ही काळजी केंद्रे ही दारावरील पहारेकऱ्यांच्या रूपात कार्यरत आहेत. उपचारकर्त्यांना समुपदेशकाने कोणत्या सेवा रुग्णास द्याव्यात. त्याचे हक्क अबाधित राहावेत. याची पुरेपूर काळजी ही काळजी केंद्रे घेतात. या केंद्रांनी संख्येपेक्षा गुणवत्तेला महत्त्व दिल्याने याची विश्वासहार्थता वाढली आहे. रुग्णाला समुपदेशक अथवा मनोज्ञ-चिकित्सकाकडे पाठवण्यापूर्वी डॉक्टरांकडून तपासणी केली जाते. व त्यांच्या सल्ल्यानुसार रुग्णास ज्या सेवांची गरज आहे तिकडे पाठविले जाते. या सुविधेमुळे रुग्णाचा वेळ आणि पैसा या दोन्ही गोष्टींची बचत होते.

काळजी केंद्रांचा व्यवसायावर नकारात्मक प्रभाव देखील पडत असल्याचे दिसून येते. समुपदेशकांना योग्य तो मोबदला दिला जात नाही. अनेकदा रुग्णांकरिता अत्यल्प सेवा सुविधा उपलब्ध असतात. परिणामी, समुपदेशक सुद्धा हताशा, असहाय्यता अनुभवू शकतो. याचबरोबर अशा केंद्रांकरिता नैतिक तसेच व्यावसायिक बंधने असतात. जसे गोपनीयता, जाणीवपूर्वक संमती, पुरावे ठेवणे, माहिती जतन करणे, मानवी कल्याण रोजगाराची स्थिती इ.

भविष्यामध्ये अशा काळजी केंद्रांमधून कार्यरत राहणे अथवा व्यक्तिगत पातळीवर कार्यरत राहून देखील मानसिक आरोग्य संवर्धनाच्या क्षेत्रात महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावण्याचे आव्हान समुपदेशकांसमोर आहे.

C) Promoting Wellness (स्वस्थतेचे संवर्धन पुरस्कार):-

हल्ली स्वच्छतेच्या संवर्धनास समुपदेशनामध्ये अधिक महत्त्व दिले जात आहे. स्वस्थतेमध्ये शारीरिक, बौद्धिक, सामाजिक, मानसिक, भावनिक तसेच परिवेश घटक अशा मानवी जीवनाच्या अनेक पैलूंचा अंतर्भाव होतो. Myers, Sweeney आणि Witmer (2000) यांच्यामते, 'स्वस्थता' Wellness हा उच्चतम आरोग्य आणि मानवी कल्याण (स्वास्थ्य) याकडे घेऊन जाणारा एक असा मार्ग आहे. ज्याअन्वये मानवी शरीर, मन, आत्म्यास एकात्मिकता प्राप्त होते. जी मनुष्यास मानवी आणि नैसर्गिक परिवेशामध्ये संपूर्ण मानवी जीवन अधिक समर्थपणे जगण्यास सहाय्यक ठरते. वस्तुतः 'स्वस्थता' ही आरोग्य आणि कल्याणाची उच्चतम पातळी आहे. जी प्राप्त करण्याची क्षमता ही प्रत्येक व्यक्तीमध्ये असते.

स्वस्थता संवर्धनाचे प्रारूप Myers आणि सहकाऱ्यांनी विकसित केले. यामध्ये जीवनातील पाच घटकांचा समावेश होतो. यामध्ये अध्यात्मिकता, स्व-दिशा, काम (कार्य) आणि फुरसत, मैत्री आणि प्रेम या पाच घटकांचा समावेश होतो. यातील काही घटक जसे स्व दिशेमध्ये स्व-नियंत्रण, समस्या समाधान, सृजनशीलता, स्व-काळजी आणि विनोदाची जाण अशा उपघटकांचाही समावेश होतो.

D) Concern for Social Justice (सामाजिक न्यायाचा दृष्टीकोन):-

समुपदेशक हे मानवी तसेच समाजाच्या कल्याणासाठी कार्यरत असतात. समाजातील शोषित, वंचित घटक, जात, वंश, वय, सामाजिक-आर्थिक दर्जा, धार्मिक पार्श्वभूमी (वारसा), शारीरिक अक्षमता, लैंगिक अभिमुखता, अल्पसंख्यांक समूह, विस्थापित घटक, समाजामध्ये सत्ताकेंद्रे अथवा अधिकार क्षेत्रे नसणाऱ्या घटकांना त्यांच्या हक्क अबाधित ठेवून उपलब्ध साधन सामुग्रीवर समान व न्याय हक्क देणे म्हणजेच सामाजिक न्याय होय.

सामाजिक न्यायाबाबतीत समुपदेशक अधिक सक्रियपणे सहभागी होताना दिसतात. सल्लार्थीच्या शैक्षणिक, जीवनमार्ग, व्यक्तिगत-सामाजिक विकासाच्या आड येणाऱ्या सामाजिक अडथळ्यांना सामोरे जाण्याकरिता समुपदेशक मदत करतात. एक प्रभावी समुपदेशक होण्याकरिता समुपदेशकाकडे कटिबद्धतेची समता, मानवी वेदनांप्रति सजगता, शाब्दिक-अशाब्दिक संप्रेषण, बहु-प्रणालीय दृष्टीकोन अंगीकाराची क्षमता, व्यक्ती, समूह आणि संघटनात्मक आंतर निरसनाचे कौशल्य, प्रसारमाध्यमांच्या वापराचे ज्ञान, तंत्रज्ञान आणि संशोधन कौशल्यांची आवश्यकता असते.

E) Greater Emphasis on the use of Technology (तंत्रज्ञानाच्या वापरावरील वाढता जोर):-

समुपदेशनामध्ये तंत्रज्ञानाचा वापर झपाट्याने वाढतो आहे. त्याच्या वापराने शिक्षण, व्यवसाय, शास्त्र, धर्म, प्रशासन, वैद्यकीय, कृषी या अशा अनेक क्षेत्रांना प्रभावित केले आहे. सुरुवातीस तंत्रज्ञानाचा वापर नोंदी अथवा तपशील ठेवणे, माहितीवर प्रक्रिया करणे, शब्द प्रक्रिया करणे याकरिता केला जायचा. सध्या मात्र सल्लार्थीशी आंतरक्रिया साधण्यासाठी केला जातो आहे. ई-मेल, सोशल मीडिया, यासारख्या माध्यमांचा प्रभावी वापर संप्रेषणासाठी होताना दिसतो. तंत्रज्ञानाच्या वाढत्या वापराने गोपनीयता आपत्कालीन स्थिती हाताळण्याविषयीचे प्रश्न, व भाषिक संप्रेषणाचा अभाव, तंत्रज्ञानामधील बाधा यासारख्या व्यावसायिक तसेच नैतिक समस्यांची निर्मिती होते. तरीही तंत्रज्ञानाचा वापर अपरिहार्य ठरतो. ते व्यक्तिगत तसेच सैद्धांतिकदृष्ट्या परिपक्व होतात. परिणामी, ते सल्लार्थीच्या समस्यांबाबत अधिक संवेदनशीलपणे लक्ष केंद्रित करू शकतात.

आपले आरोग्य व सुस्थिती राखण्याकरिता समुपदेशक काही प्रतिबंधात्मक उपाययोजना करताना दिसतात. मानसिक व शारीरिक पातळीवर कोलमडणे ज्याला Burnout म्हणतात. अशा समस्याप्रधान वर्तन टाळण्याकरिता अशी काळजी घेतली जाते. व्यक्ती जेव्हा अर्थपूर्णरित्या कार्य करू शकत नाही. अशा वेळी ती भावनिक व शारीरिकदृष्ट्या रीती (रिकामी) होते. या स्थितीस मानसिक पातळीवर कोलमडून जाणे असे म्हणतात. व्यावसायिक समुपदेशक कोलमडून पडण्या पाठीमागे अनेक कारणे आहेत. या कोलमडण्यामुळे समुपदेशकांमध्ये नकारात्मक स्व-संकल्पना, नकारात्मक कार्य अभिवृत्ती, इतरांशी संबंध तुटणे, दया तसेच इतरांप्रतीच्या भावनांमध्ये घट होणे इत्यादी लक्षणे निर्माण होतात. ते नेहमी शारीरिकदृष्ट्या दमतात तर भावनिकदृष्ट्या शिणतात. जवळपास 39% समुपदेशक ही अवस्था अनुभवतात.

Burnout टाळण्याकरिता समुपदेशकास परिवेशामध्ये व त्याच्याशी संबंधित वैयक्तिक व व्यक्तीअंतर्गत घटकांमध्ये सुधारणा करावी लागते. उदा. समुपदेशकास त्याच्या व्यावसायिक भूमिकांमधून बाहेर पडून समुपदेशना पलीकडे जाऊन रुची निर्माण करावी लागते. त्यांनी त्यांची कामे घरी नेण्याचे टाळावे. नवनवीन साहित्याची, ज्ञानाची माहिती घ्यावी. असे Burnout टाळण्याचे इतर मार्ग पुढीलप्रमाणे:-

- 1) धनात्मक सदृढ व्यक्तीसमवेत राहा.
- 2) बांधील सहकारी व संघटनासमवेत ज्यांना विशिष्ट ध्येय आहे. त्यांच्यासोबत काम करा.
- 3) समुपदेशाच्या सिद्धांताप्रति कटिबद्ध राहा.
- 4) तणाव कमी करणाऱ्या व्यायामांचा वापर करा.
- 5) परिवेशीय तणावकांमध्ये बदल करा.

- 6) स्व-मूल्यमापनामध्ये व्यस्त रहा.
- 7) कालांतराने समुपदेशनाची भूमिका, अपेक्षा आणि विश्वासांची पडताळणी करा.
- 8) स्वतःसाठी वेळ राखून ठेवा.
- 9) नेहमी आशावादी राहा.

एकंदरीतच Auvenshine व Noffsinger यांच्यामते, प्रभावी समुपदेशक हा भावनिकदृष्ट्या परिपक्व, स्थिर आणि वस्तुनिष्ठ असलाच पाहिजे. त्यांना स्व-जाणीव असायला हवी. तसेच स्वतःच्या गुणदोषांचा त्याने वास्तविकदृष्ट्या स्वीकार करावयास हवा.

1.3 Professional aspect of Counseling (समुपदेशनाचे व्यावसायिक पैलू):-

व्यावसायिक समुपदेशक म्हणून व्यावसायिक क्षेत्रांमध्ये प्रवेश करण्यापूर्वी निर्माण होणारे व्यावसायिक मुद्दे सकारात्मकरित्या हाताळणे महत्वाचे ठरते. यामध्ये सर्वाधिक महत्वाची गोष्ट म्हणजे 'Certificates' प्रमाणपत्रे होय. व्यावसायिक सेवा सुरू करण्याकरिता योग्य प्रमाणपत्रे असणे महत्वाचे ठरते.

सर्वसाधारणपणे चार प्रकारची व्यावसायिक प्रमाणपत्रे असतात. त्यापैकी Certification प्रमाणपत्र व Licensure परवाना या दोन गोष्टी सर्वाधिक महत्वाच्या ठरतात.

A) Inspection (तपासणी):- तपासणीमध्ये राज्याची संस्था व्यावसायिकांची तपासणी करतात. यामध्ये लोकांच्या किंवा जनतेच्या दृष्टीने सुरक्षितता, आरोग्य, कल्याणकारी पद्धतीने व्यावसायिक सेवा पुरवली जाते आहे का नाही, याची तपासणी शासन नियुक्त संस्था करित असते. अधिकतर राज्यसंस्था मानसिक आरोग्य केंद्रांमध्ये चालू असणारे कार्यक्रमांची नियमित तपासणी केली जाते.

B) Registration (नोंदणी):- सरावतज्ञांनी ते करित असणाऱ्या सरावाचे स्वरूप नोंदणीकरिता जमा करणे गरजेचे असते. American Counseling Association सारखी संघटना यांनी नोंदणी करिताची काही नियमावली केली आहे. ज्यामुळे या क्षेत्राचा दर्जा राखण्यास मदत होते. यामुळे सरावतज्ञांना नोंदणीकृत व्यावसायिक समुपदेशक म्हणून दर्जा प्राप्त होतो.

C) Certification (प्रमाणपत्र):- प्रमाणपत्र ही व्यावसायिक, संविधानिक तसेच असंविधानिक प्रक्रिया आहे. ज्याद्वारे एखादी संस्था अथवा संघटना व्यक्तीस तिने आवश्यक व्यावसायिक पात्रता धारण केल्या असल्याचे व निश्चित मानदंडाची प्राप्ती केल्याचे प्रमाणपत्र देऊ करते. ही प्रमाणपत्रे म्हणजे मर्यादित परवाने असतात, ज्याअन्वये शीर्षक अधोरेखित होते. सरावाकरिता अधिकृत विभाग व्यक्तिगत पातळीवर प्रमाणपत्र देतो. प्रमाणपत्र देण्याने एखादी व्यक्ती विशिष्ट व्यवसायाकरिता आवश्यक असणारी किमान व्यावसायिक कौशल्य धारण करित आहे. तसेच तिच्यामध्ये कोणत्याही प्रकारचे दोष नाहीत, जे सर्वांमध्ये अडथळे निर्माण करतील. अनेक राज्य सरकारे प्रमाणपत्र देण्यापूर्वी उमेदवारास क्षमता चाचण्या उत्तीर्ण होण्यास सांगतात. तसेच त्यांचा संदर्भ देणारी पत्रे जमा करण्यास सांगतात. सर्व बाबींची पूर्तता झाल्यावरच प्रमाणपत्रे दिली जातात.

National Board for Certified Counselors (NBCC) ही समुपदेशकांना प्रमाणपत्र देणारे केंद्रीय संघटना आहे. ही प्रमाणपत्रे शालेय, मानसिक, आरोग्य, आसक्ती समुपदेशन या विशेषत्वा करिता दिली जातात. ज्या समुपदेशकांना राष्ट्रीय प्रमाणित समुपदेशक (National Certified Counselor (NCC) बनावचे आहे. त्यांनी कमीत-कमी 48 सत्र किंवा 72 चतुर्थतास (तासाचा चौथा भाग) इतक्या कालावधीचा अभ्यासक्रम पूर्ण करणे अपेक्षित असते. उच्च शिक्षणाकरिता प्रमाणित असणाऱ्या संस्थेमधून त्यांनी पदव्युत्तर शिक्षण घेणे अपेक्षित असते. त्यांच्या अभ्यासक्रमांमध्ये समुपदेशनाची आठ प्रमुख क्षेत्रे समाविष्ट असावीत. यामध्ये मानवी वाढ आणि विकास, समूहकार्य, संशोधन आणि कार्यक्रम मूल्यमापन, समुपदेशन सिद्धांत/ मदतीचे नातेसंबंध, व्यावसायिक अभिमुखता, करियर आणि जीवनशैली, विकास नैतिकता,

सामाजिक सांस्कृतिक पायाभरणी आणि मूल्यमापन यांचा अंतर्भाव होतो. त्यांना क्षेत्र अभ्यासाचा किमान दोन शैक्षणिक सत्राचा अनुभव असावा. याशिवाय त्यांना National Counselor Examination उत्तीर्ण व्हावे लागते.

व्यक्तीस चार कारणास्तव NBCC चे प्रमाणीकरण प्राप्त करणे गरजेचे असते. एक म्हणजे राज्यांकडून प्राप्त होणाऱ्या परवान्यांपेक्षा राष्ट्रीय प्रमाणीकरणाचे महत्त्व अधिक असते. दोन परवाना ज्या राष्ट्रीय प्रमाणीकरणाच्या तुलनेत राज्य धोरणांप्रति अधिक संवेदनक्षम असतात. तिसरे कारण म्हणजे राष्ट्रीय प्रमाणीकरणामुळे जलद संदर्भीय स्रोत पुरवले जाते. आणि चौथे कारण म्हणजे अधिक तर राज्य समुपदेशन परवाने विशेषत्व क्षेत्रापासून दूर असतात. या उलट राष्ट्रीय प्रमाणीकरण विशेषत्व Speciality चे प्रतिनिधित्व करतात.

D) Licensure (परवाने):- एखाद्या व्यवसायाकरिता पूर्व निर्धारित केलेली पात्रता धारण करीत असणाऱ्या व्यक्तीस शासनमान्य कार्यालयाकडून एखादे विशिष्ट शीर्षक धारण करण्याकरिता तसेच विशिष्ट कार्य करण्याची परवानगी देण्याकरिता वापरली जाणारी वैधानिक प्रक्रिया म्हणजे परवाना होय. परवाना आणि प्रमाणपत्र या दोहोंमधील उद्देशामध्ये फरक आहे. तथापि, शिक्षण आणि क्षमतांच्या तपासणीबाबत सारख्या पद्धतींचा अवलंब या दोन्हीमध्ये होतो. व्यावसायिक परवान्याशिवाय व्यक्ती व्यावसायिक सेवा देऊ शकत नाही. परवानाधारक व्यक्तीने कायदेशीर तसेच नैतिक नियमांचे उल्लंघन केल्यास अथवा काही गुन्हा केल्यास त्यावर निर्णय घेण्याचा अधिकार शिस्त अधिकार मंडळास असतो. अनेकदा परवाना धारकाचे निलंबन करण्याऐवजी खालीलपैकी एक अथवा दोन गोष्टींची पूर्तता करून सराव सुरू ठेवण्यास सांगितले जाते. यामध्ये सुधारणात्मक शिक्षणक्रमामध्ये भाग घेणे, उपचार घेणे, त्यांच्यावर इतरांचे लक्ष नियंत्रणास मान्यता देणे, सराव मर्यादित क्षेत्रापुरताच चालू ठेवणे. वरिष्ठ तज्ञांच्या देखरेखीखाली व्यवसाय सुरू ठेवणे.

एकंदरीतच, व्यावसायिक, मदतनीस, समाज, व्यावसायिक आणि राज्य शासनाच्या देखरेखीखाली कार्यरत असतात.